

درگاه

اون بش کونده بر نشر اولنور علم و صنعت مجموعه سی

ه کانون نانی ۳۳۹

نومرو : ۲۲

ایده‌چی سنه: دردنجی جلد

مانكنك اوڭر اوجنه وارامازدى. «باقى» نى اوزمان
آكلاردم سىندك :

«اول شهباز ملك ساداتكه رخشنه»
«جولان دىندى عرصه عالم كاوردى تنك»

شمشكه ىر يوزنده كونشك ىر نظيره سيميدى
اى كاسران ! . تورك سلطنتك حصاد زمانى سىندك
دوركدى ، دنيا عرصه سنى اجدادك سكاتورك بالالارى
وتورك مزارقلىله دىوب دولو بيراقيدى . سىندى
فرمانكك دويولادىنى براولكا قالسىن ديه :

«شمشركى روى زمينه طرف طرف»
«صالدك ده مير قوشاقلى جهان پهلو انلى»
بويلهجه تورك هميله :

«آلك هزار بىكدمى مسجد ايلدك»
«ناقوس ىرلنده اوقوتكك اذانلى»

يگديك نيمه بالرى ، قارالارى نزل ايدوب
كورمىدك ييله ، اى شهباز ! اولر آخى وزىرلىك
حضورنده ديز چوكر وناج كيردى . زيرا سن او
ايدكك :

«كردون آيانى توزينه ايلردى سرفرو»
«دنياه خاك بازكى سجدى كاه ايدى»

جديك فتح ايندىكى ، شانلى باباك خلافت
كتيردىكى بوشهرمن بوغرورله باتدك ، ويو شهرك
مصورى سىك شاهانه قريحهك اولدى . فرمان ايندك
اونك ايجنده نامكه صول آقدى ، قهبل يوكسلىدى ،
منارمل ديكلىدى ، دارالعلمل ايدىلى . وزىرلك
آرزوى شاهانهك تقليد ايندىلر . وبويلهجه داهيلك
الى استانبوله ، بلده خافايه زاهد بر تورك اداسنى
ويردى . فقط ايواه :

«آخ چاليندى كوس رحيل ، ايندك ارحال»
واوتىنى صوكراسنى ايسته ميم ، آرتق دوشوندى
مهمدم . دوشونك ايسته مهمدم كه كيتديك بلده لردى كىلر
آذان ىرلنده ناقوسلر ووردورا ووردورا نهايت باش
اوجنه قادار كادىلر ، دوشونك ايسته مهمدم كه احفادك ..
يالكىز شونى دله ردم :

آه ! نه اولوردى . خيال حقيقت اوله ايدى .
سنىك عهدكده كلېدمده ، ايستىرغى غرضىلى فرمانكده
جانمى آلايدىلر ، ومۇبدأ شونى بياسيدىمكه استانبول
تورك دهاستىك عشق ، علويت وششمه نامنه قوردىنى
لايوت آبدىدر .
بو بيلكىله توز اولادىمده كوردكلىمىزى
كورمىد يىدم .

روشن اشرف

فكر حياكى

بزرگه فېلسوف نېم بېشمردى ؟

اسلامىتك خوصى ويوكسك تحليستندىرى داهى
ايلك انكشافى دورلنده تفكرات فلسفيه نى اوياندىرمى
اولمشدر . بن بونى مان مان اسلاميه خاص بروقه
عدايدىيورم . چونكه هردين ايلك دورلنده انحصاركار
اولور ، اوزمانلرده دوشونمىكدن زياده وحى ايله
ثابت اعتقاداته اينايلىلر . بويله برزمانده تنقيد قابليتى
بولونمىه چى ايجون دينك موضوعى داخلىه كيرىن
مسئله له تماس اتمىكدن چىكنايلر . حالبوكه اسلاميتده
بويله اولادى . انكشافىك ايلك دورلنده بيله دين
موضوعى داخلىه كيرىن مسئلهلرى دوشونمىكده مساعد
اولدى . اسلاميت نرمه كيتش ايسه اورالرده
قوتلى بر تفكر احتياجى اوياندىرمىش ، فلسفى دوشونوش
قابليتى آرتيرمىشدر .

بودوردهكى اسلام متفكرلىرىك آثارى بونكلك
مهم شاهديدر . اسلاميه خاص اولان بونجايىك
سبيلرى اوزون اوزادىيه آرامق ايسته ميمورم ،
ظن ايدرمكه بالذات قرآن كريم ديكىر كىتب مقدسده
زياده تفكرات فلسفيه سائقدىر . چونكه برچوق
مسائل اورتىه قويدقدهن صوكرا اونك اوزرىنه
انسانلرى دوشونمىكده دعوت ايلدىر . ديكىر جهتن
اسلاميت لك اسكى مدنى مانلر آراسىنده انكشاف
ايتدى . برچوق اسكى عاداته ، اعتقاداته تماس ايلدى .
بوعاداقى وعقيدىلرلى تماماً اورتىه قالدىراق ىرىنه
قائم اولادى . قبل الاسلام موجود عادتلرده ، خاق
كتلهلرى اراسىنده اسلام عقايدىله برابر ياشاپوردى .
خاق كتلهلرىك عنعنلر وقناعتلره اسلام عقايدىنى
تايىف احتياجىده آثار فكرىه وفلسفيهك بودورجه
انكشافه يارديم ايدىن عواملدىن برى اولمشدر . .
نهايت يونان قديم آثار فلسفيه سنىك عربجه ترجمه
ايدىلىده قوتلى بر فعايت ذهنيه اوياندىردى .

فقط بوتون بوسيلرك انكشافنده مهم بر اجمايى
عامل وار : اوده اوزمانكى اسلام جيمىلرىك مختلف
مذهبلك انكشافه مساعد اولماسيدر . اكر اويله
اولسه ايدى ، بودور مذهب : تاسيس ايتىز بالذات
دينك موضوعى اوزرىنه دوشون متفكرلر بيشمور ،
اسلام مدنيتك لك يوكسك تحمىلرلدىن برى اولان
آثار فلسفيه وجوده كلزدى . حالبوكه ايلك عصر
ميردىن اعتباراً ظهور ايدىن مذهبك بانيلىرى ، علم
كلامك يوكسك خواجلرى ، فارابى ، ابن سينا كى
حكماصنى ، درين مقصوفلر بوتون معناسيله فاسوفلردىلر .
هيسينك كائنات حقتده بر طرز تاقيلىرى واردىر .
فكرلىرى اسلام حيات اجتماعيه نى اوزرىنه ، حتى انتباه
دورنده غرب مدنيتى اوزرىنه مؤثر اولمشدر .

بو آثار فلسفيهك اكثريسى عربجه يازمىش
اولمىلرله رغماً يالكىز عربلك مالى دكلدىر . اوزمانكى

منظومه :

موربانى وېرلىجى

۴

يولجى
— چوبان ، يوللر داهى فضله اوزارمى ؟
سويله ياقينلرده عجب كوى وارى ؟

چوبان
— فرق فرسخ اوزاقده لك ياقين كويلر !

يولجى
— چوبان ، قوالكده تيرىمىن بوسس
نه سويله يور ؟ . نه قادار حزين برسس .

چوبان
— يوللرده جان ويرىن روحلىرى سويلر .

على مختار

اسلام مدنيتى عرب ، عجم وتوركك محموليدر .
اوزمان بيشن بويوك متفكرلدىن مهم برقىمى توركدر .
يازىق كه بزم متفكرلك اثرلىرى بونكون حائر اولدىنى
اهميتله تدقيق ايدرك طائىداق . غربايلر هر عربجه
اثرى غرض دهاستىك محمولى عدايدىيورديلر . بو
انلردهكى بكارى فكرىه نى ده لايقيه كورمىدديلر .
يالكىز شررايى اعتراف ايتىككه مجبورلكه اسلاميتك
عرفان اعتباريله لك فياض دورى كنجىه توركدرده
بر عقامت فكرىه بو اغرادى . صوك دوت عصر
ظرفنده بللى باشلى فلسفى دوشونوشه تصادف بيله
ايدىمىيورز . حتى غريبى اسكى بويوك متفكرلرك ايزى
يله غائب ايتدك . مدرسلر بزمكه فلسفه اشتغال لىك
يكانه محمل ايدى . صوك زمانلرده شارح طرلنده بيله
بويوك سيمال بيشدىرمىدى ، سافلىرىك فكرلرله مان
هيچ برشى علاوه ايدىمىدديلر . كائنات مسائلنى احاطه
قدرتى بزرده عاداتا سوندى . نه ايجون وقتيله نظريات
ساحه سنده اوقدر فياض اولان تورك دهاستى بر دىتره
عقامته بو اغرادى ؟ بونى چوق دوشوندىرن بر مسئله
اولمشدر .

ايشى ظاهرى كورنلر توركدرده فلسفى دوشونوش
قابليتى ، نظريات ايله اشتغال ملكسى اولمادىنى دهاستىه
دوشويورلر . حتى بوفكرده اولانلر بر فرضيهده
اويدىرديلر . بعض ملنلرده نظرى دوشونوش قابليتى
اولمزمش ، انديشه لرى صرف عملى اولورمىش ،
تورك مىرقده اصلاً بويله ايتش . بو بر خطادر .
بر درجه مدنيتى ايرمىش ، (وحدت آله) اعتقادىنى
هضم ايتش بر ملت هيچ بر زمان تفكرات فلسفيه
قابليتندن محروم عدايدىلر . باخصوصكه توركك
برده ماضى عرفانى واردىر . اسلام فاسوفلرى ،
مقصوفلرى مياننده چوق قيمتلى فلسفى دوشونمىكلر
اورتىه قومىلردىر . بر قاج عصر دىترى بوملته بر عدم

سنگ صوك كېچىسى

سكوتە رام اولوب ، پكن زمانك ،
تتركن آلمده بوش نغسلرى
خشتيله چيلغين بر قهقهه نك
صارصلدى اوزاقده ساعت سسلرى .

قورقوبله قارشىق مهم بر حسله
دوشوندم سنهك صوك كېچىسى بو .
ئورتولوركن بولار ايجه بر سسله
نه قدر خزىندى بويله غزوبى .

پاديله آغلانان بر ئولوكى
اوگنده جانلاندى بوتون بر سنهم .
صوكىز بر جيراندى بوتون نصيبي
صوكىز بر جيرانله ، اضطراب ، ألم ...

وبويله ايچركن .. يودوم يودوم بن ،
يادينه قدسيت ورن بوخزى
خاطر لاندى بانا سىسلى كوكلردن
آواره بر ييلدز اسر يوزى ...

احمد صمدى

قارغىلر

ياسلى آغاچلرل ياسلى قوشلرى
قارغىلر ، باقكز ناصل كلپور :
كوكلرده وحشى بر سس يوكسه ايور
دولديروب بر آندە افى ، روزكار .

سسلرى رنگلى قدر قراكتى ،
بر اولوم هواسى سىز كوكلره ،
چكلىن كوتشدن دكل ، هريره
اونلرل شكلىدن باصار قاراكتى .

رېم جهنده يانان سسررى
ملون روحلميدر قارا قارغىلر ،
كه بويله هر آقشام سوتركن روزكارى
كلوب اوركوتورلر سرويلكلىرى ؟

ويندمه اويوركن لك صوك اويقوي
قرمجه اجمده ويا ايوبده
ينه بو سيم سيام قوشلر كلوبده
چاغيره جغلىر يورغون روحى ؟

على ممتاز

صوك پرا-

قويو يشيل كوللرده
آجان شفاف چيچكر ،
لوتوس ويا نيلوفر ،
هېسى دوشمش بودرده !

موسلك صوك دمى
سوروكه يوركن روزكار
پهارك ماتنى
حسن ايدوب صولو يورلر .

سندە ، قلكبده اودرد ،
صوك كنارينه اين !
باقى : روزكار نه قادار سرت
وكول نه قادار دهرين .

ديكله صوك قوش ايچركن
دوكولن صوك يارقاله
ويو سسى ديكلركن
كوزياشلىكى صافلا !

دوشون : نه بوشدر حيات ...
سس سزجه كنارده دور ؛
روحكى يله صاوور
وقلېكى كوله آت !

على ممتاز

برطرزده تفكر ، برطرزده عقيدة واراييه اوزاده
فيلسوفده نيشه سز . اوله بر جيت مدنى عد
ايدياه سز . ناصل طبيعتك كوزلكى مختلف رنگلردن ،
مختلف مناظر دن ترك ايلسه مستند ايسه برماتك
يوكسلكى ده بكدىكريله تاليف اولوانجى ، بررلريله
تاماملانجى فكر جريانلرل موجود اولاسيله قابلدنر .
حالبوكه بزده اكثريا عكسى دوشونولمشدر . آبرى
برجريان فكرى حصولدن قورقدنم ايچون صوك
عصرلرده مملكته علمك ييله كيرمسنه مانع اولاق
ايستمشدر . بويله برهيت اجتماعيهده قوتلى فلسفه
احتياجده دوغماز .

بوندن صوكرا مملكتده فيلسوفلر نيشه سنى
ايسنيورسقى برطرفدن يالكنر علم يارايلاق . مقدارده
دكل ، لك يوكسلك علم فرضيهلرينك بايلاسنه انتظار
ايتلى ، ديكر جهتن بوتون قناعتلر ، فكرلر قارشى
« تساع » قابليتى آرتيرمالى يز . بومزيت اجتماعيه
وجوده كنجه هر نوع فعاليت ذهنيهده سرعتله انكشاف
ايدر .

دارالفنون تاريخ فلسفه معلمى

محمد امين

ولوديت عارض اولمشه بونك سببى ملتك روحنده ،
قابليتنده آراماملى ، سائق خارجىسى بولميدر .

نجه صوك عصرلرده فلسفى دوشونوشده هيج
بر قابليت كوسترمه يشمرك لك مهم سببى « تساع
Tolérance » مزيتنى غائب ايتكلرلر . واقعا
تورك جيتنده دائما بر نوع مسامحه حاكم اولمشدر .
فقط بو حقيق ومدنى برتساجدن زياده بر نوع عطات
ذهنيه مستنددى . ايكى تورلوتساع تفريق اولونايلىر .
برى دولت داخلىدهكى مختلف زمهرلرل عقيدةلريله ،
عادتلريله هيج علاقه دار اولماق كى صرف منفيدر .
بو حقيق بر مزيت تشكيل ايتز . بزم ايچمزمده بولونان
مختلف اقوامه قارشى كوسترديكمن بونوعندى .
بزدن آبرى اولانلرل عادتلرلى ، قناعتلرلى تدقيقه
لزم كورمكسزىن ايسندىكرى كى حركتده سربست
اولالزىنى طبيعى كوردك ، فقط كندى ايچمزمده
بولونانلرل مختلف قناعت بسلرلرله تحمل ايدمدمك .
چونكه بزدن اولانلرل دوشونوشلرى بى علاقه دار
ايدر ، دوشونديرر . اونلر قارشيسنده منى بروضيت
آلاماز . اوفكرلرى سربستجه تدقيق ايتك ، منشالرى
آرامق ، كندى عقيدةلريله علاقه سنى بولمق لازم كلين . بو
بر نوع فعاليت ذهنيه يى ، يورغونلى ايجاب ايدر . بويله
بر فعاليتدن قاچىندى . حالوكه حقيق مسامحه بودر .
مدنى تساع باشقهلرلرل فكرلرلرله قارشى اوموز
سيلكوب كچك دكل ، اونلرل قناعتلرلى اورمدمك ،
اوعقيدمك منشاللى كندى فكرلرلرله اولان مناسبتى
آراشدرمق وقابله ايكيسى آراسنده مشترك نقطه
بولقدر . بويله بر تحرى فلسفى دوشونوشه سوق
ايدر . برقاج عصرده بى غائب ايتديكم مزيت بودر
جامعتن ايچنده ياخود ، على الاطلاق دنيا اوزرندمكى
عادتلر ، تقيلر يازى هيج علاقه دارايتمكده ، اوموز
سيلكوب كچمكده يز ، ياخود حد تلنوب قابله او
فكرى ، اونوع دوشونوجى ايجا ايتك ايستمكده يز .
بو ايكيسى عدم تسامحن ايلرى كلير . كنيش
دوشونلر باشقه سلك فكريله ، حتى دنيا اوزرندم
ظهور ايدن جريانلرله علاقه دار اولور ، اونلرل منشاللى
آرار ، كندى فكريله دوشونوشيله مناسبتى تحرى
ايدر . بونوع فعاليت ذهنيه كنيش تدقيقلرله ، فلسفى
تفكراته ميدا آچار . بر جيتنده مختلف قناعتلر بوقسه
فلسفى تفكراتده موجود دكلدر . قرون وسطاده
اوروياده يالكنر كليسا عقائدى حاكم اولدينى ، بالى
باشلى بر تخالف موجود بولونادىنى ايچون پارلاق بر
فلسفهده دوغماز . حقيق ومدنى بر جيتنده مختلف
فكر جريانلرى بولونور . بونلر او جيت داخلىده
آيرىلنى دكل ، آهنگى توليد ايدرلر .
چونكه هر صيغى جريانلرل هر كوروشك برمسندى ،
طبيعى ، انسانى براستنادكاهى واردر . بوتون بو
خصوصى كوروشلرلرلرلر انسانلى تحلى ايدر .
بررده آبرى آبرى جريان فكرلرلرلرلر اولونجه اونلرلى
تاليف احتياجى دوغار . بود ، فلسفى دوشونوشه ،
ابدعاكار تفكره يول آچار ، بر جيت داخلىده يالكنر